

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри проф. Ячменіхін К.М.

---

28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ХІХ СТ.»

Спеціальність 032 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

2020–2021 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року

Розробник програми: доктор історичних наук, доцент, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Кондратьєв Ігор Вікторович.

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Нова історія країн Азії та Африки XIX ст.» полягає у формуванні у здобувачів освіти компетентностей в галузі історичної та гуманітарної освіти, набуття практичних навичок вивчення та викладання історичної науки на основі усвідомлення закономірностей та характеру історичного процесу, розвитку наукового аналізу та оволодіння практичних навичок роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомлення із особливостями історичного, культурного, національного розвитку, соціально-економічними проблемами, закономірностями та характером історичних подій;
- розвиток навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного процесу;
- оволодіння студентами практичних навичок роботи з історичними джерелами і науковою літературою;
- формування умінь застосовувати набуті знання для орієнтації в громадсько-політичному житті та оцінки суспільних явищ і подій;

Предметом вивчення навчальної дисципліни є політичні, соціальні, культурні та економічні процеси, що тривали в країнах Сходу у XIX ст.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Індійська та Далекосхідна цивілізації у період формування світових колоніальних імперій.
2. Країни ісламського світу та світові колоніальні імперії.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	4,5	4,5
Кількість годин:	135	135
- лекції	20	6
- практичні / семінарські	26	4
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота студента	89	125

Статус навчальної дисципліни _____ обов'язкова _____

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та спеціальні компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Нова історія країн Азії та Африки XIX ст.»:

- ЗК 03. Здатність активно вчитися впродовж життя й оволодівати інноваційними стратегіями навчання.
- ЗК 04. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 06. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.
- ЗК 08. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК 09. Здатність бути критичним і самокритичним.
- СК 01. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
- СК 02. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.
- СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.
- СК 04. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
- СК 05. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).
- СК 08. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.
- СК 09. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
- СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.
- СК 13. Здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки розвитку людської цивілізації, основні етапи її становлення.
- СК 14. Здатність визначати загальні закономірності та особливості історичного розвитку країн світу, визначати місце історії України у контексті світової історії.

Результати навчання

- ПРН 01. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
- ПРН 02. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.
- ПРН 03. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
- ПРН 04. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
- ПРН 05. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
- ПРН 06. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
- ПРН 07. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 08. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Застосовувати набуті спеціальні компетентності на широкому громадсько-політичному та суспільному рівнях, аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві.

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на практичному занятті

Усна відповідь, доповідь, виконання завдань на практичному занятті

до 5 балів

Активність (доповнення, запитання)

до 2 балів

б) самостійна робота

до 7 балів

в) робота на лекціях

до 1 бала

г) відповідь на екзамені

до 30 балів

Робота на практичному занятті оцінюється за такими критеріями: 4-5 балів – здобувач освіти у повному обсязі опрацював програмовий матеріал, має глибокі та міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить аргументовані висновки; може узагальнювати та застосовувати набуті знання; 3 бали – відповідь містить незначні неточності; 2-3 бали – студент може відтворити основні положення програмового матеріалу, його відповідь неповна; 1 бал – студент доповнює відповіді своїх товаришів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	F _x	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

Тема 1. Вступ до курсу. Предмет та завдання курсу. Актуальність вивчення проблем історії афро-азіатських країн періоду Нового часу. Історія країн Азії та Африки в програмах середніх шкіл.

Основні історіографічні проблеми курсу. Етапи і напрямки розвитку вітчизняного сходознавства. Нові підходи до вивчення історії країн Сходу в 90-і рр. ХХ ст. Українське сходознавство: доробок минулого і сучасний стан.

Періодизація курсу. Внутрішні та зовнішні фактори впливу на генезис капіталізму в країнах Сходу. Соціально-економічний розвиток, політичний устрій та культура країн Сходу в середині ХVІІ ст. Нерівномірність розвитку окремих регіонів та країн Сходу. Роль зовнішнього фактору у формуванні передумов капіталістичного розвитку.

Політична карта Сходу в середині ХVІІ ст. (загальна характеристика). Колоніальна експансія європейських країн, етапи формування колоніальної системи. Методи і форми експлуатації країн Азії та Африки у рамках колоніальної системи. Наслідки втягування залежних країн у світовий капіталістичний ринок.

Тема 2. Індія у ХІХ ст.

Завершення завоювання Індії Ост-Індською компанією. Війни з маратхами. Пенджаб у першій половині ХІХ ст. Англо-пенджабські війни.

Колоніальна експлуатація народів Індії в першій половині ХІХ ст. Трансформація індійського суспільства. Еволюція колоніальної системи управління Індією. Аграрна політика. Земельно-податкові системи постійного та тимчасового заміндарства, райатварі та маузавар. Перетворення Індії в джерело сировини та ринок збуту англійських товарів.

Політика колонізаторів у галузі освіти та культури. Т.Маколей та його реформи. Індійська національна культура. Діяльність Рам Мохан Роя (1772-1833 рр.).

Національне повстання в Індії 1857-1859 рр.

Посилення британського колоніального панування після завоювання Індії. Політика Дальхузі. Зміни у становищі сипайської армії.

Причини і початок повстання. Утворення головних центрів повстання – Делі, Ауд, Канпур. Нана Сахіб та інші вожді повстання. Партизанський етап повстання. Тантія Топі та Лакшмі Бай. Причини поразки. Зміни в британській політиці після придушення повстання. Посилення колоніальної експлуатації і боротьба народів Індії проти колоніалізму в останній третині ХІХ ст.

Індія наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Методи колоніальної політики Великобританії. Іноземний сектор у промисловості. Ринок збуту і джерело сировини. Зародження національного капіталізму. Формування національної буржуазії, особливості цього процесу. Виникнення буржуазно-національного руху. Просвітницький рух в Індії, утворення Індійського національного конгресу (ІНК). Розгортання мусульманського руху. Оформлення радикально-демократичного крила буржуазно-національного руху. Тілак і його політична програма. Гасла "Сварадж" і "Свадеші".

Розпалювання індо-мусульманських протиріч. Формування фабричного пролетаріату в Індії. Становище робітничого класу і початок його економічної боротьби. Перші страйки та виступи селян.

Тема 3. Китай у XIX ст.

Цинська імперія. Внутрішня політика династії Цин у XIX ст. Роль та значення імператорської влади. Становий лад. Панування конфуціанської ідеології. Криза традиційного суспільства у Китаї наприкінці XVIII ст. - першій третині XIX ст. Боротьба китайського народу проти Цинської династії. Таємні товариства. Народні повстання.

Економічні відносини. Аграрна політика. Міста та міське населення. Розвиток ремесла та торгівлі. Роль держави.

Культура Китаю XIX ст.

Боротьба Англії за «відкриття» Китаю. Дипломатичний тиск. Роль торгівлі опіумом. Боротьба в Китаї проти опіумної торгівлі. Лінь Цзесюй. Англо-китайський конфлікт і перша англо-китайська війна. Хід війни. Поразка Китаю. Нанкінський договір 1842 р. Нерівноправні договори 1843 та 1844 рр. з Англією, США і Францією. Наслідки насильницького «відкриття» Китаю.

Селянська війна тайпінів 1850-1864 рр. Причини руху тайпінів. Народні виступи напередодні війни. Хун Сюцюань. Програма руху та синкретичний характер ідеології. Початок селянської війни, її рушійні сили і етапи.

Проголошення Тайпін Тяньго. Походи тайпінської армії. Взяття Нанкіна. Твори Хун Сюцюаня «Земельна система Небесної династії» та «Новий твір на допомогу управлінню». Державний лад, внутрішня політика. Заходи тайпінів у галузі культури. Зовнішня політика тайпінів. Вплив тайпінського повстання на інші райони Китаю.

Внутрішня боротьба у таборі повсталих тайпінів. Ослаблення тайпінської держави. Англо-франко-американська інтервенція. Боротьба тайпінів проти інтервентів. Лі Сючен. Причини поразки і наслідки боротьби. Посилення колоніальної експлуатації Китаю.

Причини і хід другої «опіумної» війни (1856-1858 рр.). Тяньцзінські договори. Відновлення військових дій. Пекінські конвенції 1860 р., початок активного проникнення іноземних колонізаторів у Китай. Відкриття Кореї та його наслідки.

Китай наприкінці XIX – на початку XX ст.

Політика європейських держав і США у Китаї. Японо-китайська війна 1894-1895 рр. Ввіз капіталу. Зміна структури торгівлі. Іноземний сектор в економіці. Розвиток національного капіталізму. Особливості формування національної буржуазії.

Початок буржуазно-національного руху. Реформатори і Кан Ювей. «Сто днів реформ». Радикально-демократичний рух і Сунь Ятсен. «Товариство відродження Китаю». Народні рухи проти колонізаторів. Роль таємних товариств. Повстання іхетуанів у Шаньдуні (1899-1901 рр.). Інтервенція восьми іноземних держав. Боксерський протокол. Причини поразки і значення повстання. Культура Китаю.

Тема 4. Японія в період сьогунату Токугава. Реставрація Мейдзи.

Сьогунат Токугава. Загострення кризи феодальних відносин наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Демографічні тенденції, соціальне розшарування. Реформи років Темпо. Зародження буржуазних відносин. Початок формування внутрішнього японського ринку.

Буржуазна революція в Японії (1867-1868 рр.) та її наслідки.

Передумови революції: криза феодалних відносин, розвиток капіталістичного укладу. Селянські та міські повстання. Утворення антисьогунської опозиції. Ідеологічні рухи.

Експедиція Перрі й "відкриття" Японії. Наслідки міжнародних договорів 1854-1858 рр. Рух проти іноземців і сьогуну.

Громадянська війна 1862-1867 рр. Політична боротьба у князівствах. Ліквідація сьогунату. Утворення імператорського уряду: боротьба консервативних та прогресивних течій. Громадянська війна 1868-1869 рр. Історичне значення реставрації Мейози. Характер революції в Японії. Історіографія подій 1867-1868 рр. Початок буржуазних реформ 70-х рр. Аграрна реформа. Адміністративні зміни. Воєнна та соціальна реформи. Становлення системи освіти.

Капіталістичний розвиток Японії наприкінці XIX – на початку XX ст. Політична ситуація в Японії після 1868 р. Характер і особливості капіталістичної індустріалізації Японії. Роль держави у створенні промисловості. Незавершеність аграрних реформ.

Посилення економічних позицій японської буржуазії. «Рух за свободу і народні права». Поміщицько-буржуазні політичні партії. Радикально-демократичне крило «Руху за свободу і народні права». Конституція 1889 р.

Зовнішня політика Японії. Агресивна політика щодо Китаю і Кореї. Японо-китайська війна 1894-1895 рр. Розвиток японського капіталізму після японо-китайської війни. Японська експансія в Кореї. Японо-російська війна 1904-1905 рр.

Змістовий модуль II

Тема 1. Іран у XIX ст.

Соціально-економічний розвиток Ірану. Особливості аграрних відносин. Угрупування іранських феодалів. Господарство і соціально-політична структура міста. Кочовий елемент іранського населення і національні меншини.

Державний устрій Ірану. Роль релігії та духовенства. Шиїзм. Занепад династії Сефевидів. Завоювання Надір-шаха. Перший договір з Англією (1763 р.). Утвердження монархії Каджарів (1796-1925 рр.): внутрішня та зовнішня політика. Система управління. Національна політика.

Боротьба Англії, Франції та Росії за вплив в Ірані на початку XIX ст. Турецько-іранські війни. Перша російсько-іранська війна (1804-1813 рр.). Гюлістанській договір. Англо-іранській договір 1814 р. Друга російсько-іранська війна (1824-1826 рр.). Туркманчайський договір. Вбивство О.Грибєдова. Англо-іранський договір 1841 р. Режим капітуляцій. Англо-російська боротьба в Ірані.

Наслідки проникнення іноземного капіталу в Іран. Підрив натуральних форм господарства, посилення експлуатації селян. Розорення ремісників, дрібного і середнього купецтва. Повстання міської бідноти і селянства.

Секта бабідів та їх ідеологія. Алі Мухамед і його священна книга "Беян". Програма бабідів. Повстання бабідів в Мазендерані, Азербайджані, Нейрізі. Характер бабідських повстань. Причини їх поразки. Зародження бехаїзму.

Реформи Амір Нізама. Англо-іранська війна 1856-1857 рр. Паризький мир. Посилення залежності Ірану від Англії. Підкорення економіки Ірану іноземним капіталом. Політична залежність Ірану. Соціальні наслідки перетворення Ірану в напівколонію. Розвиток капіталістичних відносин. Виступи народних мас. Початок буржуазно-національного руху.

Тема 2. Боротьба Росії з Іраном та Османською імперією за Південний Кавказ («Закавказзя»).

Перші російсько-перські війни. Приєднання до Росії 1801 р. західного Закавказзя (Грузії): система управління, соціальна та релігійна політика. Політика по відношенню до грузинської аристократії. Приєднання Імертії, Мінгрелії, Абхазії. Заміна уложень царя Вахтанга законами імперії (1859 р.).

Приєднання до Росії східного Закавказзя: Дербенту (1799 р.), Бакинського ханства (1801 р.), Шуши та Карабаха (1805 р.). Запровадження прямого військового правління (1819 р.). Соціальна та релігійна політика, відношення до старої знаті (запровадження заручництва). Декрет сенатора Е. І. Мечнікова (1831 р.).

Тема 3. Колонізація Росією Туркестану (Середньої Азії).

Боротьба з Персією та Афганістаном. Захоплення Росією Бухари, Ташкенту та Самарканду (1865 р.). Утворення Туркестанського генерал-губернаторства (1867 р.) у складі Російської імперії. Замирення з Хівой (1873 р.). Договір про дружбу з Бухарою (1873 р.). Перетворення у 1876 р. Кокандського ханства у Ферганську область. Підкорення Мерва 1881 р. Розповсюдження законодавства Російської імперії. Відношення до мусульман. Встановлення офіційного російсько-афганського кордону по р. Амудар'я (1885-1887 рр.). Утворення 1886 р. Туркестанського краю із столицею у Ташкенті. Генерал-губернаторство К.Кауфмана. Прийняття “Спеціального положення про управління Туркестанським краєм” (1888 р.). Початок будівництва транскаспійської залізниці. Губернаторство М.Гірса, прихильника поміркованих темпів інтеграції приєднаних територій. Постійне Положення про управління Туркестанським краєм 1892 р.

Тема 4. Утворення держави Дуррані. Початок протистояння Росії та Англії за Афганістан.

Розселення, господарство і родова організація афганських племен. Феодалізація родової верхівки. Поява союзів племен.

Виникнення Кандагарського та Гератського князівств, їх племенна основа, господарство і політична структура. Завоювання іранських територій. Створення афганської династії. Прихід Надір-шаха до влади в Ірані, падіння князівств.

Створення держави Дуррані, характер влади, завоювання сусідніх територій. Пуштунський і непуштунський компоненти населення афганської держави. Поєднання аграрного і кочового елемента в економіці і соціальній структурі держави.

Боротьба Росії та Англії за Афганістан. Правління Дост Мухаммада: запровадження військово-адміністративного правління. Перша англо-афганська війна (1839 р.) та її наслідки. Гандамакський договір. Народне повстання проти англійських колонізаторів. Закінчення англо-афганської війни. Захоплення Росією Бухари, Ташкенту та Самарканду (1865 р.). Друга англо-афганська війна (1878-1880 рр.). Місія М.Дуранде. Визначення кордонів Афганістану (“лінія Дуранде”). Англо-російські протиріччя і афганське питання наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Тема 5. Османська імперія у ХІХ ст.

Структурна соціально-економічна криза імперії. Початок проникнення західноєвропейських держав. Політика капітуляцій. Виникнення «східного питання». Етапи загострення «східного питання» в першій половині ХІХ ст. (1815-1831; 1832-1833; 1838-1841 рр.).

Реформи в Османській імперії. Непослідовність політики Селіма III (1789-1807). Мустафа-паша Байрактар та «рушукські друзі». Реформи Махмуда II (1808-1839). Значення відміни тимарної системи та ліквідації яничарського корпусу.

Соціально-економічні та політичні передумови реформ періоду Танзимату. Маніфест 1839 р., реформи 1839-1853 рр.

Східна війна 1853-1856 рр. та її наслідки для Османської імперії. Другий період танзимату (1856-1870 рр.). Посилення економічної та політичної залежності країни від західних держав. Розвиток освіти та культури в період реформ.

Нові моменти в розвитку Османської імперії 60-70-х рр. XIX ст. Розвиток мануфактур. Формування внутрішнього ринку. Турецьке просвітництво. Товариство «нових османів» і початок ліберально-конституційного руху. Конституція 1876 р.

Османська імперія у 70-і рр. XIX ст. Загострення національних протиріч. Боротьба народів Балкан проти турецького гноблення. Східна криза 1875-1876 рр. Народні виступи у Стамбулі. Двірцевий переворот «нових османів». Конституція Мідхата. Поразка «нових османів». Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. і звільнення Болгарії. Незалежність Сербії, Чорногорії, Румунії. Територіальні загарбання європейських держав. Економічне і політичне закабалення Туреччини. Деспотичний режим Абдул-Хаміда II. Перетворення Туреччини в напівколонію. Зародження буржуазно-національного руху.

Тема 6. Арабські країни у Новому часі.

Аравія у XIX ст. Соціально-економічний лад арабських країн. Об'єднавчий рух арабських племен. Релігійне вчення ваххабітів. Боротьба династії Саудідів за підкорення інших держав. Експансія англійських і французьких колонізаторів в Аравії.

Ірак та країни Леванту (Сирія, Ліван, Палестина) в кінці XVIII – на початку XIX ст., боротьба за визволення з-під турецького панування. Спроби відновити турецький контроль у 50-60-і рр. XIX ст. Антифеодальні рухи селян. Роль та значення левантійської торгівлі. Англо-німецьке та англо-французьке протистояння в регіоні.

Початок колонізації арабської Африки. Єгипетські походи Наполеона. Єгипетсько-османські війни. Боротьба мамлюкських беїв Єгипту проти турецького панування. Реформи Мухаммада-Алі Єгипетського та їх значення. Національно-визвольний рух 1881-1882 рр. і окупація Єгипту Англією. Колоніальна модернізація Єгипту. Будівництво Суецького каналу. Закабалення Єгипту іноземним капіталом.

Народне повстання і створення держави махдистів у Судані. Загарбання Східного Судану англійцями (1896-1899 рр.). Політика Франції по відношенню до Марокко, Алжиру, Тунісу. Визвольна війна алжирського народу. Абд-аль-Кадир. Франко-марокканська війна 1844 р. Народні повстання в 50-х рр. XIX ст. Перша арабська конституція 1861 р. в Тунісі. Політика європейських держав в Лівії.

Тема 7. Колоніальний поділ Африки

Державні утворення і суспільний лад народів Тропічної і Південної Африки в XVII-XIX ст. Збереження родоплемінного ладу.

Вплив колоніальної політики європейських держав на розвиток Тропічної та Південної Африки.

Спроби Британії загарбати Ефіопію. Південна Африка, як сфера впливу Британської імперії. Колоніальна політика 70-80-х рр. XIX ст. Війни британців з

зулусами. Початок німецьких загарбань в Південно-Західній Африці, Того і Камерун. Бельгійське Конго. Берлінська конференція 1884-1885 рр.

Завершення поділу Тропічної та Південної Африки в 90-х рр. XIX ст. Центральна Африка, як арена боротьби між Англією та Францією. Британський контроль над Родезією, Нігерією, Ганою. Об'єднання французької Західної і Центральної Африки. Боротьба за поділ Східної Африки. Італо-ефіопська війна 1895-1896 рр.

Тема 8. Південно-Східна Азія. Англо-французьке протистояння у Південно-Східній Азії у другій половині XIX – на початку XX ст. Боротьба за Бірму та Сіам. Англо-бірманські війни. Сіам у XIX ст. Економічні та соціальні реформи. Зміни у соціальній структурі. Утворення французького Індокитаю (В'єтнам, Лаос, Камбоджа). Система управління французькими колоніями.

Тема 9. Схід на початку XX ст.

Формування світової колоніальної системи. Завершення колоніального поділу світу і створення колоніальних імперій. Особливості становища Китаю, Туреччини, Ірану, Афганістану.

Форми і методи колоніальної експлуатації. Перетворення колоніальних та залежних країн у сфери прикладення іноземного капіталу.

Розвиток капіталізму в країнах Сходу. Особливості його генези в умовах колоніальної залежності. Формування нових соціальних сил: національної буржуазії, робітничого класу, інтелігенції.

Зародження буржуазно-національних рухів у країнах Азії. Ліберально-реформістське крило буржуазно-національного руху. Формування радикально-демократичних сил. Розвиток націоналізму. Поява ісламського фундаменталізму.

Іранська революція 1905 - 1911 рр.

Передумови, характер і рушійні сили. Періодизація. Початок масових виступів: роль народних мас, ліберально-буржуазних сил, шіїтського духовенства. Виникнення енджуменів. Скликання меджлісу і прийняття Основного закону (1906 р.) та доповнень до нього (1907 р.).

Російсько-британська угода 1907 р. Переверот у Тегерані. Утворення нового революційного центру в Іранському Азербайджані. Тебрізький енджумен. Саттар і Багір. Повстання в Решті. Похід на Тегеран. Відновлення конституції. Ліберали при владі.

Критичний етап революції. Американська місія Шустера. Інтервенція російських та британських сил. Наступ реакції. Причини поразки революції та її значення.

Революція 1908 - 1909 рр. в Туреччині

Передумови революції. Младотурецький рух. Комітет "Єднання і прогрес". Рух народних мас в Анатолії в 1905 - 1907 рр.

Початок революції. Повстання 1908 р. в Македонії. Відновлення конституції 1876 р. Активізація громадсько-політичного життя. Скликання парламенту і його діяльність. Контрреволюційний заколот 1909 р. та його розгром. Повалення Абдул-Хаміда II і прихід до влади младотурок. Ставлення імперіалістичних держав до младотурецької революції. Підсумки і значення революції.

Революція 1911 - 1913 рр. у Китаї

Визрівання революційної ситуації у Китаї на початку XX ст. Діяльність Союзної Ліги. "Три народних принципи Сунь Ятсена".

Учанське повстання і початок революції. Становище на півночі Китаю. Спроба Цинської династії придушити революцію. Проголошення республіки.

Сунь Ятсен – тимчасовий президент республіки. Роль Сунь Ятсена у революційних подіях: сторінки біографії, революційна діяльність, особисті риси.

Політика імперіалістичних держав. Перехід до доктрини «міцної людини», дипломатичний тиск. Зречення Цинської династії і передача влади Юань Шикаю («Умови зречення цинської династії»).

Причини поразки та специфічні риси китайської революції. Значення революції для подальшої історії Китаю та інших азіатських народів.

Автономія Монголії 1911 – 1912 рр. Монгольська феодально-теократична держава.

Революційне піднесення 1905 - 1908 рр. в Індії

Посилення економічних і політичних позицій Великобританії в Індії. Політика лорда Керзона. Поділ Бенгалії. Загострення протиріч між британською владою та народами Індії.

Початок революційного піднесення 1905 р. Гасла "сварадж" та "свадеші". Роль Індійського Національного Конгресу. Розкол ІНК: помірковані та прихильники Тілака. Революційний рух в 1906 - 1907 рр. Страйки робітників. Селянські рухи. Хвилювання у Пенджабі. Боротьба колонізаторів проти національно-визвольного руху. Боротьба британців проти національно-визвольного руху. Посилення терору, закон Мінто; створення Мусульманської ліги та Хінду Махасабхи.

Революційний рух у першій половині 1908 р. Процес над Тілаком і загальний страйк у Бомбеї. Причини поразки і значення революційного піднесення в Індії.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	включно з					усьог	включно з				
		л	пр	лаб	інд	срс		о	л	пр	лаб	інд
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Вступ до курсу.	6	2				4	10					10
Індія у XIX ст.	12	2	4			6	16	2	2			12
Китай у XIX ст.		2	6			8	14	2				12
Японія в період сьогунату Токугава. Реставрація Мейдзи.	14	2	4			8	12					12
Разом за змістовим модулем 1	48	8	14			26	52	4	2			46
Змістовий модуль 2.												
Іран у XIX ст.	10	2	2			6	12	2				10
Боротьба Росії з Іраном та Османською	10	2				8	10					10

імперією за Південний Кавказ.											
Колонізація Росією Туркестану (Середньої Азії).	10	2				8	10				10
Утворення держави Дуррані. Початок протистояння Росії та Англії за Афганістан.	8	2				6	10				10
Османська імперія у ХІХ ст.	12	2	2			8	10		2		8
Арабські країни у Новому часі.	8	2				6	8				8
Колоніальний поділ Африки	9	2				7	7				7
Південно-Східна Азія у ХІХ ст.	8	2				6	6				6
Схід на початку ХХ ст.	12	2	2			8	10				10
Разом за змістовим модулем 2	87	18	6			63	83	2	2		79
Усього годин	135	26	20			89	135	6	4		125

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	БРИТАНСЬКА КОЛОНІАЛЬНА ІНДІЯ У ХІХ ст.	2
2	СПАЙСЬКЕ ПОВСТАННЯ В ІНДІЇ	2/2
3	КИТАЙ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ – СЕРЕДИНІ ХІХ СТ. "ВІДКРИТТЯ КРАЇНИ"	2
4	ТАЙПІНСЬКЕ ПОВСТАННЯ	2
5	РЕСТАВРАЦІЯ МЕЙДЗІ В ЯПОНІЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ	2
6	ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЯПОНІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	2
7	"100 ДНІВ РЕФОРМ" У КИТАЇ	2
8	БАБІДСЬКІ ПОВСТАННЯ	2
9	РЕФОРМИ В ОСМАНСЬКІЙ ІМПЕРІЇ	2/2
10	РЕВОЛЮЦІЙНІ РУХИ В КРАЇНАХ АЗІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	2

Усього годин практичних занять	16/6
--------------------------------	------

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Вступ до курсу.</p> <p>Етапи і напрямки розвитку вітчизняного сходознавства. Нові підходи до вивчення історії країн Сходу в 90-і рр. ХХ ст. Українське сходознавство: доробок минулого і сучасний стан.</p> <p>Періодизація курсу. Внутрішні та зовнішні фактори впливу на генезис капіталізму в країнах Сходу.</p> <p>Нерівномірність розвитку окремих регіонів та країн Сходу. Роль зовнішнього фактору у формуванні передумов капіталістичного розвитку.</p>	4/10
2	<p>Індія у ХІХ ст.</p> <p>Пенджаб у першій половині ХІХ ст. Англо-пенджабські війни.</p> <p>Трансформація індійського суспільства. Еволюція колоніальної системи управління Індією.</p> <p>Нана Сахіб та інші вожді сипайського повстання. Партизанський етап повстання. Тантия Топі та Лакшмі Бай.</p>	6/12
3	<p>Китай у ХІХ ст.</p> <p>Внутрішня політика династії Цин у ХІХ ст. Роль та значення імператорської влади. Становий лад. Панування конфуціанської ідеології. Криза традиційного суспільства у Китаї наприкінці ХVІІІ ст. - першій третині ХІХ ст. Боротьба китайського народу проти Цинської династії. Таємні товариства. Народні повстання.</p> <p>Твори Хун Сюцуня «Земельна система Небесної династії» та «Новий твір на допомогу управлінню». Державний лад, внутрішня політика. Заходи тайпінів у галузі культури. Зовнішня політика тайпінів.</p>	8/12
4	<p>Японія в період сьогунату Токугава. Реставрація Мейдзи.</p> <p>Реформи років Темпо. Зародження буржуазних відносин. Початок формування внутрішнього японського ринку.</p> <p>Історіографія подій 1867-1868 рр.</p> <p>«Руху за свободу і народні права».</p>	8/12
5	<p>Іран у ХІХ ст.</p> <p>Державний устрій Ірану. Роль релігії та духовенства. Шиїзм. Занепад династії Сефевидів. Завоювання Надір-шаха. Перший договір з Англією (1763 р.). Утвердження монархії Каджарів (1796-1925 рр.): внутрішня та зовнішня</p>	6/10

	політика. Система управління. Національна політика. Реформи Амір Нізама. Англо-іранська війна 1856-1857 рр. Паризький мир. Посилення залежності Ірану від Англії.	
6	Боротьба Росії з Іраном та Османською імперією за Південний Кавказ. Приєднання до Росії східного Закавказзя: Дербенту (1799 р.), Бакинського ханства (1801 р.), Шуши та Карабаха (1805 р.). Запровадження прямого військового правління (1819 р.).	8/10
7	Колонізація Росією Туркестану (Середньої Азії). Утворення 1886 р. Туркестанського краю із столицею у Ташкенті. Генерал-губернаторство К.Кауфмана. Прийняття “Спеціального положення про управління Туркестанським краєм” (1888 р.). Початок будівництва транскаспійської залізниці. Губернаторство М.Гірса, прихильника поміркованих темпів інтеграції приєднаних територій. Постійне Положення про управління Туркестанським краєм 1892 р.	8/10
8	Утворення держави Дуррані. Початок протистояння Росії та Англії за Афганістан. Виникнення Кандагарського та Гератського князівств, їх племенна основа, господарство і політична структура. Завоювання іранських територій. Створення афганської династії. Прихід Надір-шаха до влади в Ірані, падіння князівств.	6/10
9	Османська імперія у ХІХ ст. Боротьба народів Балкан проти турецького гноблення. Східна криза 1875-1876 рр. Народні виступи у Стамбулі. Двірцевий переворот «нових османів». Конституція Мідхата. Поразка «нових османів». Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. і звільнення Болгарії. Незалежність Сербії, Чорногорії, Румунії. Територіальні загарбання європейських держав.	8/8
10	Арабські країни у Новому часі. Ірак та країни Леванту (Сирія, Ліван, Палестина) в кінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст., боротьба за визволення з-під турецького панування. Спроби відновити турецький контроль у 50-60-і рр. ХІХ ст. Антифеодальні рухи селян. Роль та значення левантійської торгівлі. Англо-німецьке та англо-французьке протистояння в регіоні.	6/8
11	Колоніальний поділ Африки Вплив колоніальної політики європейських держав на розвиток Тропічної та Південної Африки. Спроби Британії загарбати Ефіопію. Берлінська конференція 1884-1885 рр.	7/7
12	Південно-Східна Азія у ХІХ ст. Англо-французьке протистояння у Південно-Східній Азії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Боротьба за Бірму	6/6

	та Сіам. Англо-бірманські війни. Сіам у ХІХ ст.	
13	<p>Схід на початку ХХ ст. поділу світу і створення колоніальних імперій. Особливості становища Китаю, Туреччини, Ірану, Афганістану. Форми і методи колоніальної експлуатації. Перетворення колоніальних та залежних країн у сфери прикладення іноземного капіталу. Розвиток капіталізму в країнах Сходу. Особливості його генези в умовах колоніальної залежності. Формування нових соціальних сил: національної буржуазії, робітничого класу, інтелігенції. Зародження буржуазно-національних рухів у країнах Азії. Ліберально-реформістське крило буржуазно-національного руху. Формування радикально-демократичних сил. Розвиток націоналізму. Поява ісламського фундаменталізму.</p>	8/10
Усього годин на самостійну роботу		89/125

Методи навчання

1. Словесні методи навчання (лекція, бесіда);
2. Практичні методи навчання (виконання творчих завдань, підготовка доповідей, презентацій);
3. Інтерактивні методи навчання (диспут);
4. Проблемний виклад матеріалу.
5. Дослідницький метод навчання.

Методи контролю

1. Усне опитування, участь у груповій роботі;
2. Творчі роботи, презентації;
3. Робота з картами.

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- студентські проекти, презентації та виступи на практичних заняттях;
- усна відповідь;
- письмові роботи.

Розподіл балів

ЗМ 1	ЗМ 2			Разом
Т.1 – Т.10	Робота на лекціях	СР.1	Екзамен	
50	13	7	До 30 балів	100

Розподіл балів

Види контролю	Кількість занять	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	13	1	до 13
Робота на практичному занятті	10	5	до 50
Самостійна робота.	1	7	до 7
Екзамен			до 30
Усього:			до 100

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Методичні матеріали до практичних занять.
4. Теми і завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Головченко В.І., Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Колоніальний Схід (кінець ХІХ ст. - друга третина ХХ ст.). – К., 2010.
2. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (ХVІ — поч. ХХ ст.) – К., 2012
3. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (ХVІІІ – друга половина ХІХ ст.). – К., 2007.

Допоміжна література:

1. Белов Е. А. Краткая история Синхайской революции. 1911-1913. – М., 2001.
2. Брендон Пирс. Упадок и разрушение Британской империи 1781-1997. – М., 2010.
3. Васильев Л. История Востока: В 2-х т. Т. 2. – М., 2001.
4. История Китая / Под ред. А. В. Меликсетова. – М., 2002.
5. История Османского государства, общества и цивилизации / Под ред. Э.Ихсаноглу. Пер. с тур. В.Б.Феоновой; под ред. М.С.Мейера.– М., 2006. – Том I-II.
6. Лещенко Н. Ф. Япония в эпоху Токугава. – М., 2010.
7. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.
8. Павлов С.В., Мезинцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій. – К., 1999.
9. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. – К., 1997.

10. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Т.1-2. – К., 1995.
11. Шинкаренко О.В. Культура Індії за часів британського правління // Історія світової культури. – К., 1997. – Розд. III.
12. Burton Stein, David Arnold. A History of India. – Wiley-Blackwell, 2010.
13. Kent M. The Great Powers and the End of the Ottoman Empire. – London, 2005.
14. Quataert D. The Ottoman Empire, 1700-1922. – Cambridge, 2005.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

- <http://www.sno.pro1.ru/lib/> «Студенческое научное общество» → Библиотека
- <http://www.gumer.info/> «Библиотека Гумер – гуманитарные науки»
- <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/index.html> - документи по Середньовіччю
- <http://www.world-history.ru/> - колекція книг
- http://www.igor-condr.narod.ru/pages/recom_resurs.html - Список посилань рекомендованих ресурсів на персональному сайті Кондратьєва І.В.
- <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/> - Інститут Сходознавства НАНУ
- <https://skhodoznavstvo.org.ua/uk/about> - журнал «Сходознавство»